

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

1

พระเทพดิลก

วิธีแห่งความเป็นมนุษย์

พระเทพดิลก

(ระแบบ จิตภาโณ พรหมพันธ์)

รวบรวม เรียบเรียง

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นพุทธบูชา

เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เทศกาลวิสาขบูชา

ณ ปริมณฑลท้องสนามหลวง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๘

๑๖-๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘

วิธีแห่งความเป็นมนุษย์

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

พระเทพดิลก

(ระแบบ จิตภาโณ พรหมพันธ์)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวม เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๑๐,๐๐๐ เล่ม

กองทุนไตรรัตนานูภาพ

๕,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
พระตำหนักกลาง วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำพู กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๑-๒๑๓๕ โทรสาร ๐-๒๒๘๑-๓๖๗๕

กองทุนไตรรัตนานูภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา
คณะกฐิ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

ภาพปก “นางสุชาดาถวายข้าวสุกปายาส แก่พระสมณโคดม ก่อนทรงตรัสรู้”

ภาพเขียนสีน้ำ ฝีมือ คุณจักรพันธ์ โปษยกฤต

ขอขอบพระคุณ คุณสุรัตน์ - ช่อพิภพ โอสธานุเคราะห์

เจ้าของภาพ ให้ความอนุเคราะห์ภาพปก

ออกแบบปก อนุรักษ์ เปรมปราศภัย

ถอดเทปโดย พรรณี เรื่องเล็ก, เจ็จันท์ บุษุห่อ, พรหมพากรณ์ ภัทรสุวรรณวัฒน์

พิสูจน์อักษร รัตนา หัมพานนท์

พิมพ์ที่ พรศิริการพิมพ์

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง

กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐ นางจารุพรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๙-๘๖๓๒ โทรสาร ๐-๒๕๓๐-๖๐๙๑

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

คำนำ

หนังสือเรื่อง “วิถีแห่งความเป็นมนุษย์” เล่มนี้เคยได้เคยเป็น การบรรยายเผยแพร่ในรูปของซีดี โดยการสนับสนุนของ พลเอกเสรี พุกกะมาน และ ท่านอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีปทุม ดร.รัชนิพร พุกยาภรณ์ พุกกะมาน ประมาณปลายปีพุทธศักราช ๒๕๔๗

หลังจากได้ฟังดู ๒ ครั้ง มีความเห็นว่าน่าจะทำเป็นต้นฉบับ พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมเนียมบรรณาการในช่วงการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริม พระพุทธศาสนา ในเทศกาลวิสาขบูชา ระหว่างวันที่ ๑๖-๒๒ พฤษภาคม ณ ปริณทลห้องสนามหลวง

ทั้งนี้เพราะว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เมื่อเราพูด ในด้านของการนำมาประพฤติปฏิบัติ อาจจะเริ่มต้นที่หลักธรรม ซึ่ง พระพุทธเจ้าทรงเรียกหลายชื่อ แต่ชื่อที่จำทรงกันแพร่หลายคือ สุจริต ๓ กุศลกรรมบถ ๑๐ ที่ประกอบด้วยองค์ธรรม ๑๐ ประการ ซึ่งในพระสูตรบางพระสูตร เช่น ในสังขารูปปัตติสูตร ทรงแสดง เน้นย้ำที่องค์ธรรม ๑๐ ข้อ ที่มีความลึกลงไปตามลำดับ ยกระดับจิต คนขึ้นไปจนถึงผลสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นกระบวนการ ของธรรมปฏิบัติ องค์ธรรม ๑๐ ข้อนี้แหละเราอาจพบชื่อต่างๆ เช่น ธรรมจริยา สมจริยา ความสะอาดหรือเครื่องชำระ อริยธรรม อารยธรรม สัทธรรม สัมปยุตธรรม เป็นต้น

แต่คำเหล่านี้คนปัจจุบันมักไม่ค่อยคุ้นกัน ทำให้นึกถึงคำที่ พระอรรถกถาจารย์ท่านนิยามกรอบของคำว่า มนุษยธรรม ไว้ว่า

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

กุศลกรรมบถ ๑๐ ชื่อว่า มนุษยธรรม ในขณะที่คำว่ามนุษยธรรมที่เรานิยมพูดเรียกร้องกันแพร่หลาย แต่กลับมิได้ให้กรอบของคำว่ามนุษยธรรมว่าคืออะไร? จึงมีความเห็นว่า น่าจะนำเอากรอบของพระพุทธศาสนาที่ท่านนิยามไว้ว่า มนุษยธรรม มาเสนอ เพื่อเป็นการบอกให้ทราบว่า มนุษยธรรมที่เราเรียกร้องกันนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนพยายามเป็นและมีมานานแล้ว จนขนาดวางเป็นมาตรฐานอย่างหนึ่งสำหรับผู้ขอบวชเป็นพระ จะต้องมีการพัฒนาการทางกาย วาจา ใจ มาถึงขั้นที่เป็นมนุษย์ และยืนยันตนเองในท่ามกลางสงฆ์ โดยพระกรรมวาจาจารย์จะถามว่า

มนุสฺสโสถิ เธอเป็นมนุษย์หรือไม่?

อาม ภนฺเต ครับผมเป็นมนุษย์ หรือ ผมเป็นมนุษย์ครับ

หลักธรรมชุดนี้ ยามที่ทรงแสดงในรูปของมนุษยธรรม จะทรงแสดงถึงพัฒนาการทางจิตที่มีปัญญากำกับ ควบคุม อาการกาย วาจา จนถึงมีคุณธรรมเป็นเรือนใจ กรอบของความเป็นมนุษย์ จึงนิยามไว้ในรูปของการยกขึ้นสูงของจิต เหนือการครอบงำของความโลภ โกรธ หลง หรือพัฒนาการของปัญญาที่เข้าถึงเหตุผลในการมองโลก ชีวิต มีปัญญาในการบริหารตน ควบคุมตน เป็นหลักในการดำเนินตนไปบนวิถีของความเป็นมนุษย์ ที่ท่านสรุปคุณลักษณะของมนุษย์ไว้ว่า

มนุษย์ คือสัตว์โลกที่มีใจสูง

มนุษย์ คือสัตว์โลกที่รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

มนุษย์ คือสัตว์โลกที่มีเหตุผล

ในความเป็นจริง หากคนในสังคมสามารถปฏิบัติตามตนจน

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เข้าถึงคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ แม้เพียงข้อเดียวคือสัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบตามความเป็นจริง หรือเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม อันเป็นคุณลักษณะของปัญญา ที่สามารถพัฒนาคนให้เข้าถึงความบริสุทธิ์จากความชั่วอย่างสมบูรณ์ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า

ปุณฺณาย ปริสุทฺถติ คนจะบริสุทธิ์หมดจดได้ด้วยปัญญา หรือพัฒนาจากข้อที่ ๑ คืองดเว้นจากปาณาติบาต จนถึงมีจิตเมตตาเอ็นดูต่อคนอื่นสัตว์อื่นได้เท่านั้น สันติสุข สันติภาพ จะเกิดขึ้นได้กระจายไปทุกส่วนของโลก เพราะว่า

โลโก ปตฺถมฺภิกขา เมตฺตา เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก แต่ในความเป็นจริงคงมีได้เพียงความฝัน แต่การพยายามพัฒนาตนไปตามหลักมนุษยธรรมทั้ง ๑๐ ประการ เป็นพันธกิจของผู้ใคร่ธรรมทั้งหลาย ฐานความคิดที่จะเป็นพลังผลักดันอย่างสำคัญให้คนมุ่งมั่นปฏิบัติตนไปตามหลักกุศลกรรมบถดังกล่าว คือ ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ อันเป็นผลตรงมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะผลจากการปฏิบัติตนไปตามหลักมนุษยธรรม หรือกุศลธรรมที่มีชื่ออย่างอื่น

ทรงแสดงว่าธรรมเหล่านี้จะทำหน้าที่ยกจิตคนผู้ปฏิบัติไปประดิษฐานไว้ ณ สรวงสวรรค์ แต่ถ้าทำตนตรงกันข้าม คือปล่อยชีวิตให้ไหลไปตามกระแสของอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ คนเหล่านั้นจะถูกผลักลงสู่นรก พระพุทธดำรัสที่ตรัสถึงอนิสงส์คือผลดีจากการละชั่วประพฤติดี ในข้อรองสุดท้ายและข้อสุดท้าย จะยุติลงเป็นอันเดียวกัน คือ

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

- อสมมุพฺพโห กาลํ กโรติ

ไม่หลงทำกาลกิริยา คือตายอย่างมีสติไม่หลงตาย

- กายสุส เกทา ปรมุรณา สุขตี สกุกํ โลกํ อุปฺปชฺชติ

เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม และสังสารวัฏ จึงมีบทบาทอย่าง

สำคัญของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย หากยังจับหลักอะไรไม่ได้ ก็ให้เชื่อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าให้มั่นไว้ จะเป็นเหตุปัจจัยอย่างสำคัญในการพัฒนาตนไปตามหลักการของมนุษยธรรมทั้ง ๑๐ ประการ

ในการพิมพ์เผยแพร่ครั้งนี้ เป็นการร่วมมือกันระหว่าง **ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย** ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในเทศกาลวิสาขบูชา มาแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ จนถึงปัจจุบัน และ **กองทุนไตรรัตนานุภาพ** เพื่อการศึกษา การเผยแพร่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้ เพื่อเผยแพร่เป็นพุทธบูชาแก่สาธุชนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมวิสาขบูชา ณ ปริมณฑลท้องสนามหลวง จากวันที่ ๑๖-๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ด้วยความคาดหวังว่า เพราะเป็นหนังสือขนาดไม่โตนัก กอปรกับคนที่เข้ามาท้องสนามหลวง ส่วนมากมีความศรัทธาปสาทะต่อพระพุทธศาสนาพอสมควร จนถึงมากเป็นพิเศษ คงได้อ่านและได้รับผลจากการอ่านเป็นความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนถึงนำมาประพฤติปฏิบัติ พัฒนาตนเองไปบนวิถีแห่งความเป็นมนุษย์โดยทั่วกัน

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

ขออนุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย อันรวมกันเป็น
ไตรรัตนานุภาพ ได้โปรดบันดาลอภิบาลรักษาสาธุชนทุกท่าน ให้
ประสบความเจริญอกงามในธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ประกาศแสดงไว้ดีแล้วโดยทั่วกัน

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตธาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ผู้ดำเนินการกองทุนไตรรัตนานุภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๑๖-๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เป็นมนุษย์ด้วยอันใด

ประการแรกใคร่จะปรารภเรื่องสำคัญกับท่าน คือเรื่อง **มนุษยธรรม** ที่เรามีการปรารภ การพูด และมีการเรียกร้องกัน แพร่หลาย

มีพฤติกรรมต่างๆ เป็นอันมากที่เกิดขึ้นภายในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นบ้านเมืองเราเองหรือต่างประเทศ ที่แสดงถึงความบกพร่อง ในด้านมนุษยธรรม ได้มีการเรียกร้องเรื่องสิทธิมนุษยชน ได้มีการ ตราขึ้นเป็นกฎบัตรสหประชาชาติ จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ให้เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ได้มีการตราไว้ในรัฐธรรมนูญ เป็นฉบับแรก

แต่ถ้าเราตั้งคำถามว่า **มนุษยธรรมคืออะไร** คงต้องตอบไป ตามความรู้สึกนึกคิดที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ข้อความเหล่านั้นอาจ จะแตกต่างกันในเชิงภาษา แต่ถ้าเนื้อหาออกมาในรูปของการไม่ เบียดเบียนประทุษร้ายกัน มีการเคารพสิทธิในชีวิตเป็นต้นของกัน และกัน ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข สันติสุข การปฏิบัติ เช่นนั้นชื่อว่าอยู่ในกรอบของคำว่า **มนุษยธรรม** เช่นกัน

แต่ถ้าเราตั้งคำถามว่า พระพุทธศาสนาได้ให้นิยามความหมาย ไว้อย่างไร พระพุทธศาสนาได้เรียกมนุษย์ด้วยข้อความที่แตกต่างกัน ออกไป

คำว่า **มนุษย์** เป็นการสะท้อนถึงคุณธรรม ชื่ออื่นๆ เป็นการ สะท้อนธรรมชาติ เช่น เราเรียกว่า **ชน** แปลว่าสัตว์ที่เกิดมา เรียกว่า

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

ประชาแปลว่าหมู่มสัตว์ หรือประชาชน แปลว่าหมู่มสัตว์ที่เกิดมา เรียกว่าบุคคล แปลว่าสัตว์โลกซึ่งเกี่ยวกินของที่ไม่สะอาด เป็นการสะท้อนภาพลักษณ์ตามธรรมชาติของสัตว์โลกชนิดหนึ่ง

แต่พอพูดถึงคำว่ามนุษย์ ท่านนิยามความหมายเอาไว้เป็น ๓ ข้อ แต่ปัจจุบันเป็น ๔ ข้อ

ข้อแรกเห็นว่าสืบเนื่องมาจากความคิดของศาสนาพราหมณ์ พูดว่า เหล่ากอกของพระมนูชื่อว่ามนุษย์ เป็นลักษณะความเชื่อแบบมีพระเจ้าเป็นผู้สร้าง ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ได้ยอมรับความเชื่อในลักษณะนี้

พระพุทธศาสนาได้นิยามถึงคุณธรรมประการหนึ่ง อันเป็นภาวะของพัฒนาการแห่งปัญญาในระดับหนึ่งว่า

สัตว์ใดมีใจสูง สัตว์นั้นชื่อว่ามนุษย์ ออกมาจากคำว่า มนะ กับอุสสะ หรือเรียกว่า อุษยะ เป็นภาษาสันสกฤต เราเขียนว่า มนุษย แปลว่าสัตว์โลกที่มีใจสูง

อีกอย่างหนึ่งเป็นการแสดงพัฒนาการของปัญญาภายในจิตของสัตว์โลก เรียกว่าสัตว์ใดที่รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ สัตว์นั้นได้ชื่อว่า มนุษย์

ความคิดข้อนี้ก็ตรงกับหลักทางปรัชญาที่ว่า มนุษย์ คือ สัตว์โลกที่มีเหตุผล ถ้าเอาเกณฑ์ตรงนี้เข้าไปเทียบกับมาตรฐานสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือหลักอริยสัจ ๔ จะเห็นว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็ดี การบรรลุมรรคผลของพระอริยบุคคลก็ดี เป็นการแสดงถึงการเข้าถึงเหตุผลของอริยสัจ ๔ ประการ คือ

สมุทัยเป็นเหตุ	ทุกข์เป็นผล
มรรคเป็นเหตุ	นิโรธเป็นผล

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น เข้าถึงเหตุผล โดยสมบูรณ์ โดยทรงทำลายเหตุคือสมุทัย ทำให้ผลคือความทุกข์ไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป และพัฒนาเหตุคือมรรคจนเข้าถึงความสมบูรณ์ ได้ สัมผัสผลคือนิโรธที่สมบูรณ์

และจากโครงสร้างเหล่านี้แสดงเรียงลำดับกันมา จนถึงจุดหนึ่ง เป็นพื้นฐานทางศีลธรรม ทางสังคมในโลกของมนุษย์ ปัญหาเหล่านี้ ชาวโลกเรามีปัญหามาตลอด เพราะไม่สามารถสะท้อนภาพลักษณ์ ของความเป็นมนุษย์ออกมาได้อย่างสมบูรณ์ การเบียดเบียน การ ประทุษร้ายกัน ในรูปลักษณะต่างๆ ได้ปรากฏให้เราเห็นทุกๆ วัน

ปัญหาเหล่านี้ถ้าถาม จะได้คำตอบง่ายๆ ว่า เป็นการแสดง ถึงการขาดความเป็นมนุษย์ คือขาดมนุษยธรรมอย่างที่ปรารถกัน เพราะฉะนั้นในกรอบของคำว่ามีใจสูงนั้น แสดงว่ายกใจขึ้นอยู่เหนือ ระดับของอารมณ์ แสดงว่าเมื่อเราเทียบมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน สัตว์เดรัจฉานจะใช้อารมณ์ แต่มนุษย์จะใช้เหตุผล

ที่นี้สภาพจิตของมนุษย์พัฒนาขึ้นๆ ลงๆ กัน ระหว่างเหตุผล กับอารมณ์ การแสดงออกที่เป็นรูปอาชญากรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ ภายในสังคมเป็นลักษณะทางอารมณ์

ถ้ามีการสืบสาวถึงที่ไปที่มาว่า เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้น มาจากอะไร จะพบว่าเกิดมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลง แม้แต่ศึกสงครามต่างๆ ที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของโลก เช่น สงคราม โลกครั้งที่ ๒ ก็เกิดขึ้นมาจากความริษยาของฮิตเลอร์ที่มีต่อชนชาติยิว หรือแม้แต่วรรณคดีของเรา เช่น รามเกียรติ์ ภาคสวรรค์จะเห็นว่า เกิดขึ้นมาจากโทษและความแค้นดี ภาคมนุษย์ก็เกิดขึ้นมาจาก

ความวิษยาของทศกัณฐ์ที่มีต่อพระราม จนไปแย่งนางสีดามาจากพระราม และเกิดศึกสงครามขึ้นมา

เพราะฉะนั้นปัญหาเหล่านี้ ถ้าเรามองในลักษณะสืบสาวลงไป แสดงว่าสาเหตุของปัญหามาจากการขาดจิตสำนึกระดับมนุษย์ แต่เป็นการใช้จิตระดับสัตว์เดรัจฉาน อันเป็นการเจริญในแนวราบหรือเจริญขนานไปกับโลก มีการยื้อแย่ง อันเป็นลักษณะของอาภรณ์ เราจะเห็นว่า พอโลกจัดขึ้นมาจะมีการยื้อแย่ง พอโกรธจัดขึ้นมาจะมีการทำลาย พอหลงจัดขึ้นมา ก็จะมีการทั้งยื้อแย่งและทำลาย

เพราะฉะนั้นปัญหาต่างๆ ในโลก ถ้าเรามองจากคำสอนในพระพุทธศาสนา ล้วนเกิดขึ้นมาจาก โลก โกรธ หลง หรือพูดง่ายๆ ว่าเกิดขึ้นมาจากอวิชชา ซึ่งเป็นรากเหง้าของสรรพกิเลส

เพราะฉะนั้นในทางพระพุทธศาสนา พระอรหันตศาจารย์ท่านนิยามไว้โดยตรงว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ชื่อว่า มนุษยธรรม ในความเป็นกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการนั้น ถ้าเราแปลโดยความก็คือการดำเนินชีวิตด้วยความฉลาดหรือของคนฉลาด เพราะคนในโลกอาจจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มคนโง่กับคนฉลาด ที่มีหยาบ กลาง ละเอียด ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ชีวิตคนดำเนินไปในทางเสื่อมกับทางเจริญ ทางสุขกับทางทุกข์ เกิดประโยชน์กับไม่เกิดประโยชน์ ก็มีอยู่ ๒ ทางอย่างนี้

ท่านสรุปรวมอีกนัยหนึ่งว่า ทุกโต คือดำเนินไปชั่ว สุกโต คือดำเนินไปดี พอพูดถึงจุดหมายปลายทาง ท่านเรียกว่า สุกติ กับทุกติ ผู้ดำเนินไปดี จะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ดำเนินไปชั่วก็จะไปบังเกิดในทุคติ

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

มนุษยธรรมสำคัญเช่นไร ?

เส้นทางแห่งการดำเนินไปก็คือหลักของมนุษยธรรม ๑๐ ประการ ล้วนเป็นการสั่งสอนระดับดวงพระพุทธรเจ้าทรงเวียงวิถีสี่ชีวิต ของมนุษย์ในภาพรวมไว้เป็น ๙ ประเภทด้วยกัน เป็นการสะท้อน เริงพฤติกรรม คือ

พวกเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน เบียดเบียนบุคคลอื่น ให้ เดือดร้อน เบียดเบียนทั้งตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน

ลักษณะเหล่านี้เป็นอาการของสัญชาตญาณ เป็นการใช้อารมณ์แบบสัตว์ เพราะฉะนั้นพัฒนาการของมนุษย์จึงมีจุดเริ่มต้นที่

งดเว้นจากการเบียดเบียนตนเองให้เดือดร้อน งดเว้นจากการเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน งดเว้นจากการเบียดเบียนทั้งตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน

พัฒนาการต่อไปก็เป็นมนุษย์ เป็นอภิมนุษย์ เป็นเทพ เป็นพรหม เป็นอริยะไป คือ

ทำประโยชน์แก่ตนเอง ทำประโยชน์แก่บุคคลอื่น และทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่น

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนั้น ในบางคราวพระพุทธรเจ้าทรงแสดงธรรมะเหล่านี้ทั้ง ๑๐ ข้อ และเพิ่มความเข้มข้นขึ้นไปจนถึงจุดสมบูรณ์ ในจุดที่สมบูรณ์นั้นทำบุคคลให้เป็นพระอริยะไปเลย โดยทรงใช้ธรรมะเพียง ๑๐ ข้อเท่านั้นเอง

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการในแนวที่ทรงสอนชาวบ้าน และบางครั้งก็สอนพระด้วย เพราะว่าเป็นหลักการเดียวกัน เป็นการสอน

แนวที่ให้คุณธรรมหยั่งรากลึกลงไปภายในใจ เป็นรูปแบบ เป็นข้อๆ และลึกลงไปโดยลำดับ มีการปรับเปลี่ยนทางกาย ทางวาจา ทางใจ คือ

กายกรรม ๓

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี - งดเว้นจากการทำลายชีวิต
๒. อทินฺนาทานา เวรมณี - งดเว้นการถือเอาสิ่งของ ของบุคคลอื่นโดยอาการขโมย
๓. กามเมสุมิชฺฌาจารา เวรมณี - เว้นจากการประพฤติดิฉิดในกาม

วจีกรรม ๔

๔. มุสาวาทา เวรมณี - เว้นจากพูดเท็จ
๕. ปิสฺสุณาย วาจาเย เวรมณี - เว้นจากพูดส่อเสียด
๖. ผรุสฺสาย วาจาเย เวรมณี - เว้นจากพูดคำหยาบ
๗. สมฺมุขปฺปลาปา เวรมณี - เว้นจากพูดเพื่อเจ้า

มโนกรรม ๓

๘. อนภิชฺฌา - ไม่คิดอยากได้ของเขา
๙. อพฺยาปาท - ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น
๑๐. สมฺมาทิฏฺฐิ - ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

ทำกายสำรวมได้อย่างไร ?

๑. เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

ระดับที่ ๑ งดเว้นจากการทำลายชีวิตคนอื่น สัตว์อื่น

ระดับที่ ๒ งดเว้นจากการใช้บุคคลอื่นให้ทำลายชีวิตคนอื่น สัตว์อื่น

ระดับที่ ๓ งดเว้นจากการยกย่องสรรเสริญคนที่ประทุษร้ายชีวิตคนอื่น สัตว์อื่น

ระดับ ๔ มีใจที่เมตตาเอ็นดูต่อสัตว์ทั้งหลาย

แสดงว่าถ้าฐานใจมีระดับอย่างนี้กุศลกรรมอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติ แต่อยู่ในโครงสร้างระดับศีล ทรงเรียงให้เห็นเป็นข้อๆ เรียกว่า **สิกขาบท** คือก้าวของการศึกษา

๒. เกี่ยวกับทรัพย์สินเงินทอง

ระดับที่ ๑ งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่บุคคลอื่นไม่ได้ให้

ระดับที่ ๒ งดเว้นจากการใช้บุคคลอื่นให้ถือเอา

ระดับที่ ๓ งดเว้นจากการยกย่องสรรเสริญคนที่ลักขโมยคนที่คอรัปชั่น คนที่โกงกินทั้งหลาย

ระดับที่ ๔ เลี้ยงชีพโดยสัมมาชีพคือเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ อยู่ในกรอบของกฎหมายและความถูกต้องทางศีลธรรม

๓. เกี่ยวกับเรื่องเพศ

มีความเคารพสิทธิในคู่ครองของคนอื่นด้วย

งดเว้นจากการล่วงละเมิดในทางเพศด้วยตนเอง

งดเว้นจากการส่งเสริมสนับสนุนบุคคลอื่นให้ล่วงละเมิด

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

งดเว้นจากการยกย่องสรรเสริญคนที่มีพฤติกรรมสำส่อนทาง
เพศ

มีจิตสำรวมในเรื่องเพศท่านใช้คำว่าสำรวมในกามคุณทั้งหลาย
จะเห็นว่าธรรมะทั้ง ๓ ข้อนี้เป็นกายสุจริต เวลาเราดำเนิน
ชีวิตไปจริงๆ จิตจะมองสรรพชีวิตด้วยเมตตา มองทรัพย์สินของ
บุคคลอื่นด้วยความไม่โลภ มองคู่ครองของบุคคลอื่นด้วยความไม่
กำหนดในทางเพศ เป็นจิตที่มีลักษณะเอื้ออาทร ห่วงใย โอบอุ้ม
คุ้มครอง ปกป้อง อภิบาลรักษา

ถ้าเราพูดในปัจจุบันก็คือ
เคารพในสิทธิ ในชีวิต ในทรัพย์สิน ในคู่ครองของบุคคลอื่น
หรือ
เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

พูดดีเป็นศรีศักดิ์

๔. การติดต่อสื่อสาร

ประการต่อไปการติดต่อสื่อสารกันทางวาจา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ สังคมไทยเราเองยอมรับกันว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา จนถึงเขียนไว้เป็นคำกลอนว่า

ปากเป็นเอก	เหมือนเสมกมนตรี	ให้คนเชื่อ
ฉลาดเหลือ	วาจา	ปรีชาฉาน
จะกล่าวถ้อย	ร้อยคำ	ไม่รำคาญ
เป็นรากฐาน	เทอดตน	พันลำเค็ญ

จะสังเกตได้ว่า อวัยวะส่วนศีรษะของเรา ตาก็คู่ หูก็คู่ จมูกก็คู่ ปากมีปากเดียว แต่ปากที่มีปากเดียวนั้น กลับมีปัญหามากที่สุดทั้งในด้านของการบริโภค คือนำอาหารเข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกาย มีปัญหาใหญ่ที่เป็นปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง และปากในการสื่อสารติดต่อกับบุคคลอื่น มีปัญหาเรื่องการสื่อสาร มีปัญหาเรื่องการเมือง มีปัญหาเรื่องการพูด มีปัญหาสารพัดที่สืบเนื่องมาจากการงานการติดต่อกัน

เพราะฉะนั้นเรื่องปากเพียงปากเดียว พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ถึง ๔ ข้อด้วยกัน คือ

- งดเว้นจากการโกหก ด้วยตนเอง
- งดเว้นจากการใช้บุคคลอื่นให้โกหก
- งดเว้นจากการยกย่องสรรเสริญชื่นชมต่อคนที่โกหก

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

- มีสัจจะ ตัวเองเคารพสัจจะ เป็นสัจจวาจา พูดอะไรก็พูดจริงตามที่ตนได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้มาอย่างไรก็พูดไปอย่างนั้น ไม่ขยายเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ ไม่ทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก แต่มองที่ผลประโยชน์จากการพูดคำสัตย์คำจริงเหล่านั้น แม้จะเป็นคำสัตย์คำจริง แต่ถ้าไม่เกิดประโยชน์ ก็จะไม่พูด

๕. งดเว้นจากการพูดส่อเสียด

การพูดส่อเสียดให้เกิดความแตกแยก นำความจากข้างนี้ไปบอกข้างโน้น นำความจากข้างโน้นไปบอกข้างนี้ มุ่งทำลายล้างคน ทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นลักษณะยืมดาบฆ่าคน บ่อนทำลาย เป็นเจตนาที่จะเบียดเบียน เป็นการจ้องเวรพยาบาท เป็นการล้างผลาญ เป็นเรื่องของพวกบ้างข้างๆ บางครั้งแม้แต่งงานระดับจารกรรมทั้งหลาย ก็เป็นการงานที่ยุยงให้เกิดความแตกแยก เพราะฉะนั้น

ไม่ส่อเสียดด้วยตนเอง

ไม่ให้คนอื่นเขาส่อเสียด

ไม่ยกย่องบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการส่อเสียด

ในขณะที่เดียวกันตนเองก็ดำรงอยู่ในสามัคคีธรรม ยินดีในรสแห่งสามัคคี ชื่นชม พอใจ ยินดีในกลุ่มคนที่มีความพร้อมเพรียง มีการสมานสามัคคีกัน

ให้ลองสังเกต จะพบว่าคนในโลกแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

ยังไม่สามัคคีกัน

สามัคคีกันดีอยู่แล้ว

เคยสามัคคีกัน แต่ที่กำลังจะแตกแยกกัน

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

คนที่มีความรู้สึกดีๆ ต่อคนทั้ง ๓ กลุ่ม คนที่ยังไม่สามัคคี จะพูดส่งเสริมให้เขาสามัคคีกัน คนที่สามัคคีกันอยู่แล้ว พูดกระตุ้นให้เขาเกิดสามัคคีกันยิ่งขึ้น คนที่มีเค้าวาจะแตกแยกกัน จะพูดประสานให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ท่านที่เคยอ่านพระวินัยของพระ หรือท่านที่เคยผ่านการบวชเรียนมา จะเห็นว่า พระไปชักสื่อให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยา กัน ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แต่ถ้าสามีภรรยาเขาทะเลาะกัน และมีท่าจะแตกแยกกัน พูดจาให้ท่านเหล่านั้นดีกัน เป็นความดี แต่มีข้อแม้ว่า ท่านเหล่านั้นยังไม่หย่าขาดกัน ถ้าหย่าขาดกันแล้ว ทำไม่ได้

ดังนั้นคนที่ยินดีต่อความสามัคคี จะมีใจประกอบด้วยความเมตตาเอ็นดู มีความสงบเย็น มองคนทั้งหลายด้วยความเป็นมิตร มีจิตที่พร้อมจะแสดงอาการโอบอุ้มคุ้มครอง ปกป้องรักษาอภิบาล ดังกล่าว

๖. งดเว้นจากการพูดคำหยาบด้วยตนเอง

งดเว้นจากการใช้คนอื่นให้พูดคำหยาบ

งดเว้นจากการยกย่องสรรเสริญ คนที่พูดคำหยาบ

เวลาตนจะพูดก็พูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน และต้องเป็นเรื่องจริง เป็นธรรม ที่มีประโยชน์ คนฟังอาจจะชอบใจหรือไม่ชอบใจ แต่ว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ก็แสดงเมตตาจิตต่อเขาและพูดออกไป

เพราะฉะนั้นในที่นี้จึงเน้นเมตตาเป็นหลัก เพราะการพูดจา ในบางเรื่อง อาจจะต้องตำหนิ มีการว่ากล่าวตักเตือนห้ามปราม หรือบางกรณีก็อาจมีการดูต่างบ้าง แต่เป็นการทำด้วยจิตคิดอนุเคราะห์

ทำนองหมอต้อตงผ่าตัด เป็นความจำเป็นที่จะต้องผ่าตัด เพราะว่า
อาการป่วยนั้น ถ้าไม่ผ่าตัดก็จะเป็นอันตราย

การกล่าวคำหยาบบางครั้งอาจจึ่งเน้นไปที่จิตซึ่งหยาบไม่เน้นที่คำ
บางทีภาษาเป็นภาษาที่เป็นอย่างนั้นเอง พุดง่าย ๆ ว่าเป็นคำที่พุด
ด้วยปาก แต่ไม่พุดด้วยใจ แม้ถ้อยคำจะอ่อนหวาน แต่ถ้าใจหยาบ
ก็ถือว่าหยาบ ที่เราพุดกันว่า

ปากปราศรัย น้ำใจเชือดคอ

ปากหวาน ก้นเปรี้ยว

มือถือสาก ปากถือศีล

ต่อหน้ามะพลับ ลับหลังตะโก เป็นต้น

๗. งดเว้นจากการพุดจาเพื่อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระด้วย

ตนเอง

งดเว้นจากการส่งเสริมสนับสนุนให้คนอื่นพุดเพื่อเจ้อ เหลวไหล
งดเว้นจากการยกย่องชื่นชมคนที่พุดคำเพื่อเจ้อ เหลวไหล
ตนเองพุดคำที่เป็นหลักเป็นฐานมีที่ไปที่มา มีที่อ้างอิง
จะเห็นได้ว่างานสื่อสารเหล่านี้คืองานนิเทศก์เราอยู่ในยุคข้อมูล
ข่าวสาร ถ้าผู้สื่อสารแสดง ออกมาซึ่งความสุจริตทางวาจาเช่นนี้ สาร
ทั้งหลายไม่ว่าจะปรากฏทางสื่ออะไรก็ตาม จะออกมาในรูปของการ
สร้างสรรค์ พัฒนาส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นภายใน
จิตใจของผู้รับสาร

เป็นการพุดที่เป็นทั้งบุญทั้งคุณ คือตัวเองก็เป็นคนประพฤติ
สุจริตทางวาจา คนที่ได้ยินได้ฟังข้อความก็ได้รับประโยชน์ เป็นคุณ
แก่คนที่ได้ยินคำพุดเช่นนั้น

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

ถามว่าเป็นการปฏิบัติธรรมใหม่ ?

นี่แหละคือการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมในความหมายที่แท้จริง หมายถึง ทำอะไรก็ตาม ที่อยู่ในกรอบของคำว่า ไม่ทำตนเองให้เดือดร้อน ไม่ทำบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ไม่ทำทั้งตนเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ดังกล่าวไว้ในตอนต้น จนถึงทำประโยชน์แก่ตนเอง ทำประโยชน์แก่บุคคลอื่น และทำประโยชน์แก่บุคคลทั้งสองฝ่าย ล้วนแล้วแต่เป็นการปฏิบัติธรรมะทั้งนั้น

ความคิดดีชี้ทางเชิงสร้างสรรค์

ประการต่อไปเป็นเรื่องของความคิดจิตใจ เป็นฐานที่มีความสำคัญมากๆ เพราะว่าการแสดงออกทางกาย ทางวาจา ที่จริงสะท้อนจากความคิด คือจิตคิดก่อนแล้วทำ จิตคิดก่อนแล้วพูด

ถ้าเราคุมจิตให้คิดดี ที่เราพูดกันกว้างขวางในปัจจุบันนี้ ทำดี พูดดี คิดดี ก็จบแล้ว แต่ในที่นี้ได้ขยายความคิดในขั้นแรก คือ

๘. ไม่คิดอยากได้ของเขา

จิตจะต้องไม่โลภอยากได้ของของบุคคลอื่น ไม่ถึงกับห้ามไม่ให้โลภ เพราะความโลภอยากได้นั้น ถ้าหากว่ามีการแสวงหาให้ได้มาในทางที่ชอบธรรม ด้วยความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อุตุน ไม่ได้แปลกอะไร เพราะชีวิตเรานั้น อยู่ได้ด้วยปัจจัย ๔ ปัจจัย ๔ ล้วนจำเป็น จะต้องใช้การแสวงหา ต้องมีการอยากได้ แต่ว่าปัญหาสำคัญต้องควบคุมทิศทางของการแสวงหาอย่าให้ได้มาในทางที่ทุจริต โดยวิธีการที่ไม่สุจริต เช่น โดยการหลอก โดยการลวง โดยการปล้น โดยการฉ้อ การคอร์รัปชัน การค้าของเถื่อน ที่เป็นปัญหาอยู่ในบ้านเมืองเราในปัจจุบัน

มีการพูดถึงอาชญากรรมใหญ่ๆ ๘ ประการ แต่ละอย่างนั้น ก็เป็นเรื่องของมิชฌาชีพด้วยกันทั้งนั้น แสดงว่าบุคคลผู้นั้นก็โลภมากเกินไป จนไปละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอื่น บางที่เขาต่อสู้ขัดขวาง ก็ไปทำลายชีวิตของคนอื่น และข่าวคราวต่างๆ ที่ปรากฏ บางข่าวรุนแรงจนมีการปล้น มีการฆ่า การข่มขืน การเผาบ้านเขา ล้วนแล้วแต่เป็นอาชญากรรมที่มีความรุนแรง

ถามว่าเกิดมาจากความคิดอะไร

เกิดมาจากความโลภที่มากเกินไป เป็นวิธีการแบบสัตว์ คือไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนอื่น สัตว์อื่น มุ่งแต่จะตอบสนองความต้องการของตนเพียงอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าการกระทำในลักษณะอย่างนี้ ออกมาเป็นอาชญากรรมทั้งหลาย เป็นการประทุษร้ายต่อชีวิต ประทุษร้ายต่อทรัพย์ ล่วงละเมิดในทางเพศ จนถึงกับสำส่อนในทางเพศ เป็นความตกต่ำของศีลธรรมในสังคม และในที่สุดก็มาโยนให้พระพุทธศาสนา โดยตั้งคำถามว่า

นี่หรือเมืองพุทธ ?

เมืองพุทธก็คือเมืองพุทธ แต่ถ้าคนไม่เป็นพุทธด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจจริงๆ แล้ว ความเป็นพุทธก็แก้ไขอะไรไม่ได้ เพราะว่าธรรมะนั้นเหมือนยาที่อยู่ในตู้ ถ้าคนป่วยไม่นำมาบริโภคให้เหมาะสมแก่สมุฏฐานของโรค ยาก็อยู่ส่วนยา คนป่วยก็อยู่ส่วนคนป่วย ช่วยเหลืออะไรกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นความโลภจึงออกมาใน ๒ แนว

แนวหนึ่ง คือ ทำการประทุษร้ายชีวิต ประทุษร้ายต่อทรัพย์ ล่วงละเมิดในทางเพศ เป็นอาชญากรรมทางเพศ และเป็นอาชญากรรมที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน กลายเป็นความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บางครั้งบางครั้งบางจุดของสังคม เช่น บ้านเรา ๓ จังหวัดภาคใต้ ตกอยู่ในสภาพที่เรียกว่า **ขวัญกระเจิง** คนสูญเสียความรู้สึกว่าตนปลอดภัย กลับรู้สึกว่าจะเหวโศดเดียว เดี่ยวดาย รู้สึกแหว่งคว้าง ไม่มั่นใจในชีวิต ในทรัพย์สิน ในคู่ครอง ในการเดินทาง ในการศึกษาเล่าเรียน ดูทุกจุดจะมีแต่ความวิตกกังวลทั้งนั้น เกิดมาจากคนกลุ่ม

หนึ่งมีความโลภรุนแรง มุ่ง จะตอบสนองความต้องการของตัวเอง เพียงอย่างเดียว สื่อสารออกมาทีล้วนแต่เป็นทฤษฏี คือเป็นเรื่องเท็จ เรื่องยุยงให้เกิดความแตกแยก เป็นเรื่องของคำด่าทอ เป็นเรื่องของความไร้สาระทั้งหลาย

๙. ไม่พยายามปกป้องร้ายบุคคลอื่น

ไม่ถึงกับห้ามโกรธ เพราะการจะห้ามคนไม่ให้โกรธ ห้ามยาก อยู่ แต่จะทำอย่างไรที่เมื่อโกรธแล้วก็ให้จบที่ตรงนั้น ถ้าไม่โกรธได้ก็ดี เพราะอะไร เพราะว่าความโกรธมีลักษณะเหมือนกับความโลภ เกิดขึ้น ในจิตของใคร ก็บ่อนเบียนทำลายจิตใจของบุคคลนั้น ไม่สามารถ แบ่งเบาให้คนอื่นได้ ตัวเองจะประสบความทุกข์ทรมานด้วยใจตัวเอง

เพราะฉะนั้นความโกรธจึงเป็นโทษของทุกๆ เรื่อง เป็นผู้ฆ่า เป็นผู้ทำลาย เป็นผู้ล้างผลาญ ถ้าเกิดอาฆาตพยาบาท และถ้ายทอดต่อกันไปกลายเป็นเรื่องใหญ่ เป็นความรุนแรง เป็นมรดกบาปที่ สังคมให้แก่กันและกัน

ให้ดูภาพยนตร์จีน อ่านหนังสือเรื่องกำลังภายในของจีน เป็นการสะท้อนอย่างชัดเจนว่า นี่คือการของความอาฆาตพยาบาท ที่มุ่งเบียดเบียนทำลายล้างกัน เด็กคนหนึ่งเติบโตขึ้นมาท่ามกลาง ความอาฆาตพยาบาทที่พ่อแม่ของตัวเองถูกฆ่า ศึกษาวิทยายุทธไป เทียบล้างผลาญ เกิดสภาพสังคมที่เด็กไล่ล่าคนแก่ เป็นการสังสอน กันในทางที่ผิด เพราะคนแก่อยู่ในฐานะที่เป็นบุพการี เป็นเชษฐบุคคล เป็นผู้เจริญ เด็กควรจะประพฤติตนอ่อนน้อมถ่อมตนด้วย

แต่ว่าการสังสอนกันในลักษณะอย่างนั้น กลายเป็นเรื่อง พยาบาท จิตที่พยาบาทมักจะปรารภเรื่องต่างๆ ที่ผ่านมาในอดีต

อาจจะไม่ได้เกี่ยวอะไรกับเราโดยตรง แต่เป็นเรื่องของยุคสมัยอย่าง
ที่ประวัติศาสตร์เราเคยเขียน เช่นเขียนว่าพม่าเข้าศึกและสอนให้
อาฆาตพยาบาทกัน ทั้งๆ ที่รุ่นบรรพชนท่านก็ตายกันไปหมดแล้ว
ทั้งสองฝ่าย หรือแม้แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ภาคใต้ จะเห็นว่าส่วน
หนึ่งก็มาจากความอาฆาตพยาบาท ถ้าเราไปอ่านประวัติศาสตร์ที่
คนในท้องถิ่น เขาเขียน เขามีความรู้สึกว่าไทยนั้นไปรุกราน ยึดครอง
ประเทศของเขา เอาเขามาเป็นเมืองขึ้น เพราะฉะนั้นเวลาเขาต่อต้าน
เขาถือว่าเขาสู้แผ่นดิน ในขณะที่เราถือว่าเขาเป็นกบฏ ปัญหาความ
รุนแรงก็ถ่ายทอดยืดเยื้อกันมาเป็นเวลานาน ถ้าเราลองพิจารณาดู
แล้วอย่าง เบาะๆ ๒๐๐ กว่าปี ย้อนประวัติศาสตร์ไปจนถึงยุคสุโขทัย
ก็จะเห็นร่องรอยของความขัดแย้งในลักษณะนี้

เพราะฉะนั้นตรงนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้งดเว้นจากการ
ถ่ายทอดความอาฆาตพยาบาทด้วยตัวเอง งดเว้นจากการถ่ายทอด
ความอาฆาตพยาบาทนั้นแก่บุคคลอื่น และงดเว้นจากการยกย่อง
สรรเสริญ คนที่แสดงออกถึงความอาฆาตพยาบาท ใจของเราก็มี
เมตตาจิตต่อบุคคลทั้งหลายในส่วนของความโลภก็มีลักษณะอย่างนั้น
คือ เรางดเว้นจากความโลภด้วยตัวเอง งดเว้นจากการส่งเสริม
สนับสนุนให้คนอื่นเขาเกิดความโลภ และงดเว้นสรรเสริญยกย่อง
คนที่ทำอะไรไปด้วยความโลภ และตัวเองอยู่ด้วยความยินดีตามมี
ตามได้ พยายามสำรวจระวังจิต ไม่ลู่อำนาจแก่ความโลภที่บังเกิดขึ้น

ประการต่อไปจัดว่าเป็นหัวใจ คือทั้ง ๑๐ ข้อที่กล่าว ที่จริง
ที่กล่าวมาทั้ง ๙ ข้อ ทั้งหมดนี้เป็นอาการทางจิต และอย่าลืมว่า
มนุษยธรรม หมายถึง สัตว์โลกที่รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และไม่

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เป็นประโยชน์ สัตว์โลกที่มีเหตุผล เป็นการแสดงพัฒนาการทางปัญญาที่เป็นวุฒิภาวะ มีความเจริญจนสามารถจำแนกแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร อะไรเป็นผลของอะไร

ในโลกนี้จึงมี ๒ เหตุ ๒ ผล คือเหตุแห่งความทุกข์กับเหตุแห่งความสุข เหตุแห่งความเสื่อมกับเหตุแห่งความเจริญ เป็นเรื่องเดียวกัน แต่ละอย่างถ้าเราสรุปแล้ว ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมงคลสูตร ทรงเริ่มที่ตัวคนทั้งคู่ คือให้เว้นจากคบคนพาล ให้คบหาสมาคมกับบัณฑิต

คนพาลเป็นภาพลักษณ์ของความชั่ว

บัณฑิตเป็นภาพลักษณ์ของความดี

แต่สอนจากบุคคลตัวตน คล้ายๆ กับธรรมะที่เดินได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ทรงสอนว่า

ผู้ใดใคร่ธรรมเป็นผู้เจริญ ผู้ใดชังธรรมเป็นผู้เสื่อม

นี่แสดงถึงการใช้เหตุผล สติปัญญาของบุคคลที่เรียนรู้เรื่องทั้ง ๒ เรื่อง ฝ่ายหนึ่งพอใจยินดีในกุศลกรรม ยินดีในธรรมะ ก็จะนำจิตไปสู่ความเจริญ พอใจ ติดใจ ยินดีในอธรรม ก็จะนำตนไปสู่ความเสื่อม

ข้อสุดท้ายนี้ทรงใช้คำว่า สัมมาทิฐิ แปลว่าปัญญาอันเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

ต้องยอมรับความจริงว่าประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติพัฒนาการทางจิตใจของมนุษย์ ไม่ได้มีอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่เป็นเรื่องของคนในอดีตที่ท่านได้ศึกษาค้นคว้ามาถึงจุดหนึ่งแล้ว สามารถประดิษฐ์ฐานขึ้นมาเป็นองค์กรทางศาสนาที่ถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เพราะฉะนั้นผู้นำทางศาสนาแต่ละศาสนานั้น ท่านได้สัมผัสผลจากการปฏิบัติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจของท่าน เป็นโครงสร้างของกรรม คือมีการกระทำ มีผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ตัวเองก็เป็นเจ้าของผลเหล่านั้นอยู่ก็นำเรื่องเหล่านั้นมาสั่งสอน

เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิจึงถือว่าเป็นเรื่องหลัก คนเราพอถึงจุดหนึ่ง ถ้ามว่าคุณคิดอย่างไร คุณเห็นอย่างไร ทุกอย่างจะสะท้อนไปจากความคิดความเห็น ความเห็นกับความคิดเป็นเรื่องเดียวกัน คือเห็นตามທີ່คิด คิดตามທີ່เห็น เป็นลักษณะของปัญญาด้วยกัน อะไรจะเกิดก่อนเกิดหลังก็ได้ อะไรเป็นเหตุ ความเห็นเป็นเหตุของความคิด ความคิดเป็นเหตุของความเห็นก็ได้ ในองค์มรรค ท่านเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ กับ สัมมาสังกัปปะ

เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่องความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม จึงเป็นปัญหาใหญ่ในบ้านเมือง เวลานี้เป็นเรื่องที่น่าเสียใจว่า

เราเป็นศาสนทายาท เป็นชาวพุทธส่วนใหญ่ ถึงแม้ตัวเลขจะลดไปบ้าง เพราะคนไปเข้ารีตนับถือศาสนาอื่น

แม้ว่าศาสนธรรมในพระพุทธศาสนาจะได้มีการศึกษา มีการเผยแผ่กันกว้างขวาง แต่เป็นข้อที่น่าเสียดายคือ เราไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึง ไม่พยายามปฏิบัติพัฒนาตนไปตามหลักของศาสนธรรม ปัญหาที่เกิดก็เพราะข้อนี้

ถ้าเราเข้าใจธรรมะ ว่าเป็นเรื่องของชีวิต ชีวิตเป็นเรื่องของธรรม และใจเข้าถึงธรรมะ มีธรรมะอยู่ภายในใจ ใจสะท้อนธรรมะออกมา เป็นความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

ทำนองคลองธรรมนั้นอาจจะพูดมากก็ได้ พูดน้อยๆ ก็ได้ ไม่จำเป็น จะเห็นว่าทำนองคลองธรรมนั้นมีอยู่ ๒-๓ หลักใหญ่ๆ พิจารณาให้ได้

ถ้าเรามองจากหลักที่ทรงสอนชาวบ้าน ก็คือหลักของท่าน **ศีล ภาวนา**

ถ้าสอนพระ ก็เรียกว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา** เป็นโลกทรรศน์ที่มีปัญญาเข้ากำกับ ทำลายโมหะคือความเขลาที่มีอยู่ภายในใจของคน ช่วยให้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิตชัดเจน

พอถึงจุดหนึ่ง จะลดความเข้มข้นของกิเลสประเภทโลภะลงไป แต่เราต้องมองโลกว่า โลกมีสิ่งที่มีชีวิตกับไม่มีชีวิตเท่านั้น พูดอีกอย่างหนึ่งว่า รูปธรรมกับนามธรรม แต่ในระดับสังคม พูดระดับมี ชีวิตกับไม่มีชีวิต หรือพูดว่าชีวิตกับทรัพย์ หรือพูดว่ามนุษย์กับสภาพแวดล้อม มนุษย์กับธรรมชาติ อะไรก็ได้ ทำอย่างไร

- เราจะไม่โลภอยากได้ในสิ่งที่เป็นทรัพย์สินทั้งหลาย นอก จากของๆ ตนเอง

- เราจะไม่โกรธ ไม่อาฆาตพยาบาทในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย

- โดยมีปัญญาคือความเห็นชอบกำกับอยู่ที่จิต

แสดงว่าความโลภ ความโกรธ ความหลง ได้อยู่ภายใต้การ กำกับควบคุมของ**สัมมาทิฐิ** คือปัญญาที่เห็นชอบ

ความเห็นชอบที่เป็นเรื่องใหญ่ เป็นฐานนำไปสู่ความประพฤติ ดีงามอีกนับเป็นร้อยเป็นพัน เกิดขึ้นจากการเห็นชอบใน ๑๐ เรื่องใหญ่ๆ

แต่สรุปแล้วก็เป็น ๔ เรื่อง คือ เห็นชอบว่าการให้ทานมีผล การบูชามีผล พิธีกรรมต่างๆ มีผล การทำดีทำชั่วมีผล

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เหล่านี้คืออะไร? คือเรื่องกฎแห่งกรรม ที่พูดง่ายๆ ว่า
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ประการต่อไปเห็นชอบในเรื่องสังสารวัฏ คือกฎเกณฑ์ของสังสารวัฏ เห็นว่า แม่มีคุณ พ่อมีคุณ โลกนี้มี โลกหน้ามี สัตว์ที่ตายแล้วเกิดมีอยู่ เป็นการเห็นชอบในสังสารวัฏ อันเป็นกฎของการเวียนว่าย ตายเกิด พ่อแม่ที่เรามาอาศัยท่าน ไม่ใช่ท่านอาศัยเรา โลกนี้เราอาศัยเขา ไม่ใช่เขามาอาศัยเรา

แสดงว่าความจริงเป็นอย่างไร?

แสดงว่าโลกเขาอยู่ของเขาได้ แม้เราจะไม่เกิดมา แต่เราจะเกิดมาไม่ได้เลย ถ้าไม่มีโลกให้อาศัย เราเกิดมาไม่ได้เลย ถ้าไม่มีพ่อแม่ให้เกิดพ่อแม่ท่านแต่งงานกันแล้วท่านอยู่กันได้โดยไม่ต้องมีเราก็ได้ แต่เราถ้าไม่มีพ่อแม่ เราเกิดมาไม่ได้ และถ้าพ่อแม่เราไม่เป็นคน เราย่อมเกิดเป็นคนไม่ได้

เพราะฉะนั้นพ่อแม่จึงมีคุณูปการอย่างยิ่งใหญ่ที่ให้ชีวิตความเป็นมนุษย์แก่เรา ต่อจากนั้นสิ่งที่เราได้ก็สืบเนื่องมาจากพ่อแม่ทั้งนั้น

ประการต่อไปเห็นว่าสัตว์ที่ตายแล้วเกิดมีอยู่ ตรงนี้มีความสำคัญเพราะว่า ถ้าเราไม่เชื่อกฎของการเวียนว่ายตายเกิดตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ด้วยญาณข้อแรกๆ ที่เรียกว่า บุปเพณิวาสนุสติญาณ พระญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ คนจะไม่กลัวบาปกรรม ถือว่าทำชั่วถ้าคนไม่เห็นก็จบกัน พวกนี้จะกล้าทำชั่วตาแทบไม่ทันกระพริบ เป็นความรุนแรง เป็นปัญหาอาชญากรรมที่รุนแรง

แต่ถ้าคนกลัวบาปกรรม เชื่อเรื่องความมีอยู่ของนรกสวรรค์ ซึ่งข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักเอาไว้ตอนปลายของกาลามสูตร

ที่เรานำมาอ้างกันมาก แต่นำมาอ้างข้างต้น ๑๐ ข้อ ซึ่งในพระสูตร
จริงๆ พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำถึง ๔ ครั้งด้วยกัน ทรงเน้นตอนสุดท้าย
ทรงสอนให้จับหลักความดีเอาไว้ ที่พรหมวิหารทั้ง ๔ ประการ และ
ในที่สุดก็รับสั่งว่า

**ถ้าคนทำความดีแล้ว สมมติว่าผลบุญผลบาปไม่มี
นรกสวรรค์ไม่มี เราก็อยู่ดีมีสุขในชีวิตปัจจุบัน**

**ถ้าผลบุญผลบาปมี นรกสวรรค์มี เราก็อยู่ดีมีสุขใน
ปัจจุบันด้วย และตายไปบังเกิดในสวรรค์ด้วย**

**แต่ถ้าคนทำชั่ว สมมติว่าผลบุญผลบาปไม่มี นรก
สวรรค์ไม่มี เราก็เดือดร้อนในชาติปัจจุบัน**

**ถ้าผลบุญผลบาปมี นรกสวรรค์มี เราก็เดือดร้อน
ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า**

เพราะฉะนั้นเรามีคำๆ หนึ่ง ที่พูดจากันแพร่หลายในปัจจุบันว่า
ไม่เชื่ออย่าลบหลู่ เพราะฉะนั้นเรื่องกรรมกับเรื่องสังสารวัฏ อย่า
ลบหลู่

พระพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่า

**อย่าดูหมิ่น อย่าดูหมิ่นว่าบาปกรรมมีปริมาณน้อย
แล้วจะไม่ให้ผล**

อย่าดูหมิ่นว่าบุญบาปมีปริมาณน้อยแล้วจะไม่ให้ผล

เพราะทุกอย่างเกิดขึ้นจากการสะสม

การสะสมบุญก็นำความสุขมาให้ การสะสมบาปก็นำความทุกข์มาให้

ทรงแสดงยืนยันว่า บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลาย ผู้
บำเพ็ญบุญทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

เรื่องบางเรื่องมันยากต่อการที่จะหยั่งรู้ได้ แต่ถ้าเราเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าพระสัมพันธัญญาณของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีพระปัญญา มีความบริสุทธิ์ มีความกรุณา เพราะฉะนั้นคนอย่างนี้ไม่มีอะไรมาหลอกหลวงเรา เพราะพระองค์ทรงสอนตามที่ทรงรู้ ทรงสอนด้วยพระทัยที่บริสุทธิ์ ด้วยความกรุณาหวังประโยชน์ต่อผู้ฟังเป็นที่ตั้ง พระพุทธเจ้าทรงเป็นเอกบุรุษ เป็นเอกบุคคล ท่านแสดงว่า

เอกบุคคลเมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เอกบุคคลนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้นถ้ายังสับสนก็จับหลักนี้ให้ได้ หรือเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า ทั้งหมดเป็นหลักการของปัญญาภาคบริหารจัดการ แต่ละข้อๆ ทั้ง ๙ ข้อข้างต้น เป็นการพิสูจน์ว่าเรามีสัมมาทิฐิ หรือมีปัญญาไหม ถ้าเรามีความเห็นชอบ มีความคิดชอบ การกระทำทั้งหมดที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง บิดเพื่อน ข้อมูลข่าวสาร เหล่านี้ล้วนเป็นอาชญากรรม คนได้เดือดร้อนให้เห็นกันในแต่ละวันๆ ชาวคราวสื่อสารมวลชนต่างๆ เราได้ยินเราก็เดือดร้อนกันมาโดยตลอด

เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความเห็นชอบเราก็กำกับความคิดของเรา เวลาโลกก็อย่าถึงกับอยากได้ของๆ บุคคลอื่น ต้องการอะไร ก็ใช้

ความเพียรพยายาม เก็บออมสะสมเงินสะสมทองเอาไว้ แล้วก็ซื้อหาในโอกาสที่เหมาะสมที่ควร

เวลาโกรธ ก็อย่าถึงอาฆาตพยาบาท เพราะความอาฆาตพยาบาทเป็นการจุดไฟเผาตนจิตใจตัวเอง ไม่มีใครรับรู้เหมือนคนที่ถูกโรคภัยเสียดแทง เตือดร้อนด้วยตนเอง ความโลภทรงอุปมาว่า เหมือนกับคนตกเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น จะต้องวิ่งชดใช้เขารำไป ใจจะถูกทวงหนี้อยู่ตลอด

เพราะฉะนั้นสัมมาทิฐิ ปัญญาเห็นชอบ จึงแสดงไปอีกระดับหนึ่ง ระดับนี้เขาเรียกระดับ

๑. กัมมัตสกตาสัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบในกฎของกรรมและสิ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกฎของกรรม ซึ่งบางครั้งจะสอนในรูปของศรัทธา บางครั้งจะสอนในรูปของสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นธรรมะที่เกื้อกูลสนับสนุนส่งเสริมกัน

๒. วิปัสสนาสัมมาทิฐิ คือปัญญาเห็นชอบชัดเจนในสภาวะธรรมทั้งหลาย ในสังขารธรรมทั้งหลาย จะช่วยนำจิตย้อนกลับไปสู่การตระหนักถึงคุณค่าทางศีลธรรม

๓. มัคคสัมมาทิฐิ ปัญญาเห็นชอบในเหตุ ว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร ?

เราจะเห็นว่าการเบียดเบียน เช่นฆ่า ประทุษร้ายกัน ทำร้ายกัน ถามว่าทำไปทำไม ทำไปเพื่ออะไร ทำไปแล้วได้ประโยชน์อะไร

เพราะว่าการที่เราฆ่าคนอื่นนั้น เราไม่ได้เกิดมาเพื่อฆ่าคน แต่ ว่าคนที่เราจะฆ่า หรือแม้ตัวเราต้องตายไปตามธรรมดา เราเกิดมาเพื่อจะทำ ความดี สำนวนศาสนา เรียกว่าสะสมบารมี เพิ่มพูนความ

ดีขึ้นไป และปัญญาเห็นชอบในเหตุของความเจริญ เหตุของความเสื่อมตรงนี้สำคัญ

ให้ลองสังเกตว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงอบายมุขไว้ตลอดระยะเวลายาวนานและมีการพูดกันมาตลอด

อบายมุข เช่น การพนัน การเสพสิ่งเสพติดให้โทษต่างๆ การเที่ยวกลางคืน การเป็นนักเลงหญิง การเป็นนักเลงสุรา การดูการเล่นต่างๆ สรุปว่า เป็นทางแห่งความเสื่อม

สอนกันตั้งแต่เป็นเด็ก พูดกันตั้งแต่เป็นเด็ก สะท้อนให้เห็นความเสื่อมที่เกิดขึ้นแก่บุคคลที่ตกเป็นทาสของอบายมุขทุกวันตามสื่อสารมวลชน แต่คนก็ไม่ได้ตระหนัก ไม่ได้คิด ที่จะหยุดตัวเองไว้ไม่ให้วิ่งลงหลุมบ่อเหล่านั้น คนส่วนหนึ่งจะมีลักษณะคล้ายๆ แมลงเม่าที่บินเข้ากองไฟ เห็นเพื่อนวิ่งลงไปแล้วตาย แต่ตัวเองก็ยังวิ่งตามลงไป

เพราะฉะนั้น เหตุแห่งความเสื่อม เหตุแห่งความเจริญนั้น ต้องชัดเจน ควรใช้ปัญญามอง แต่อย่ามองสั้นๆ ต้องมองให้ยาว

วิธีคิดแบบพุทธต้องมองผ่านสังสารวัฏ มองไปสู่อนาคตกาลที่นานไกล จนกว่าจะบรรลุมรรคผลนิพพานกันทีเดียว

เพราะฉะนั้น การวางแผนเชิงพุทธ เป็นการวางแผนระยะยาว ไม่ใช่วางแผนระยะสั้นๆ เพราะถ้าเราวางแผนระยะสั้น ในที่สุดก็คิดสั้น ทำอะไรแบบง่ายๆ ตัดสินใจอะไรแบบง่ายๆ ขาดความสำนึกรับผิดชอบ มีปัญญาเห็นชอบในตัวผล คือต้องมองว่าถ้าเหตุอย่างนี้ ผลต้องอย่างนี้ ผลอย่างนี้ต้องมาจากเหตุอย่างนี้

๔. ผลสัมมาทิฏฐิ ปัญญาเห็นชอบในผล ว่าผลอะไรมาจากเหตุอะไร ในขณะที่นั้นอาจจะปรากฏเป็นผล หรือปรากฏร่วมกันทั้งเหตุและผล แต่เรามีความชัดเจนว่าผลนั้นๆ เกิดมาจากเหตุอะไร

มีข่าวคราวคนถูกยิงตาย เพราะว่าปล้นทรัพย์ ทำให้เห็นทั้งเหตุทั้งผล ถ้าตั้งคำถามว่า ทำไมเขาถูกยิงตาย เพราะเขายิงต่อสู้ตำรวจ ทำไมยิงต่อสู้ตำรวจ เพราะเขาปล้นทรัพย์ ถ้าเขาไม่ยิงต่อสู้ตำรวจ เขาก็ไม่ตาย ถ้าเขาไม่ปล้นทรัพย์ เขาก็ไม่ต้องยิงต่อสู้ตำรวจ เพราะฉะนั้นการยิงต่อสู้ตำรวจ มันสืบเนื่องมาจากการปล้นทรัพย์ ในที่สุดตัวเองก็ตาย เป็นการให้ทั้งเหตุทั้งผลกันในขณะนั้น เพราะฉะนั้นเหตุผลเป็นเรื่องที่เราต้องใช้อยู่ทุกขณะ ในชีวิตของทุกคน

๕. ปัจจเวกขณะสัมมาทิฏฐิ ปัญญาประการหนึ่งต้องผ่านกระบวนการของการคิด คิดบ่อยๆ คิดเฉพาะหน้า คิดไปดูไปเรื่อยๆ สิ่งสำคัญที่ต้องคิดคือสถานภาพที่เป็นแต่ละอย่างนั้น ในแต่ละวัน ปฏิบัติภาระหน้าที่ต่างๆ มากมายเหลือเกิน

ทำอย่างไรจะเป็นให้ได้ เป็นให้ดี เป็นให้เป็น เป็นให้ชอบ บางขณะเราข้ามถนน ข้ามให้ดี รับผิดชอบ ขับรถ ขับให้ดี รับผิดชอบ ทำงาน ทำให้ดี มีความรับผิดชอบ นั่นก็แสดงว่าต้องคิด ต้องชัดเจนในตัวเอง

ดูตัวเองให้ออก บอกตัวเองให้ได้ ใช้ตัวเองให้เป็น

ดูตัวเองให้ออก บอกตัวเองให้ได้ ใช้ตัวเองให้ทำ ใช้ตัวเองให้พูด ใช้ตัวเองให้คิด

ซึ่งเป็นหลักของการใช้ปัญญา ในการดำเนินชีวิต

วิถีพุทธ-วิถีธรรม

พอมาถึงจุดนี้จะเห็นว่า ไม่ใช่วิถีพุทธเพียงอย่างเดียว แต่ว่า มนุษย์ทุกคนจะต้องพัฒนาตนมาอยู่ในจุดของใจสูง ยกกระต๊อบใจขึ้น เนื้อพลังของกิเลส สามารถกำราบกิเลสได้ แน่นอนเราไม่หมดกิเลส หรือ

แต่ว่ากิเลสคือไฟ ไฟมีคุณอนันต์ แต่มีโทษมหันต์ ฉะนั้น ตราบใดที่เราคุมไฟได้ เราก็รับคุณจากไฟ แต่วันใดขณะที่เราคุมไฟไม่ได้ ไฟก็จะให้โทษแก่เรา ฉะนั้น หลักการสำคัญในการเป็นชาวพุทธที่แปลว่า รู้ ตื่น เบิกบาน ตัวรู้เป็นหลักสำคัญ ตัวรู้เหมือนแสงสว่าง พอเกิดบั้งก็ขจัด ความมืด คืออวิชชาออกไป ใจก็จะเข้มข้นเบิกบาน เวลานี้หลักการ ในการศึกษา เขามีเป้าหมายในการพัฒนาคน เรียกว่าให้เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข ถ้าเรามองดูด้วยภาษา คล้ายๆ กับสื่อสาร ไปคนละอย่างกัน

ถามว่า

คนเก่งคือใคร คือคนที่มีปัญญา

คนดีคือใคร คือคนที่มีศีลธรรม ใจบริสุทธิ์จากการครอบงำของ กิเลส

คนที่มีความสุขคือคนที่อยู่ร่วมกับคนอื่นด้วยความเป็นมิตร

ภายในบ้านอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเคารพ ความนับถือ การเชื่อฟังต่อกัน บ้านก็เป็นสวรรค์วิมาน เพราะว่าใจของบุคคลเข้มข้น เบิกบาน และเป็น การอยู่ร่วมของคนดี มีความบริสุทธิ์ใจต่อกัน

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

ถ้าเป็นสามภรรยา พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า

การอยู่ร่วมของเทพบุตรกับเทพธิดา

ถ้าเป็นครอบครัว ลูกๆ ก็เป็นเทพบุตรเทพธิดาน้อยๆ พ่อแม่ ก็เป็นเทพบุตรเทพธิดาผู้ใหญ่ บ้านก็เป็นสวรรค์วิมาน

มนุษย์สามารถสร้างตัวเองให้เป็นมนุษย์โดยจิตใจ ให้เป็น เทพโดยจิต ให้เป็นพรหมโดยจิต ให้เป็นอริยะโดยจิต

ทำได้โดยจิตที่เรามีอยู่

เพิ่มความเข้มข้นของกุศลธรรมลงไป

ลดความเข้มข้นของความโลภ ความโกรธ ความหลงออกไป

มีปัญญาเป็นเรือนใจ เป็นหลักใจ เป็นตัวชี้้นำความคิดใน การดำเนินชีวิต ปัญญาเป็นประทีปส่องทางให้แก่ชีวิต ชีวิตที่อยู่ด้วย ปัญญาจึงเป็นสุดยอดของชีวิต

มีคนมากราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า

ชีวิตเช่นไรเป็นชีวิตที่ประเสริฐสูงสุด

พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า **ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญานั้นเป็นชีวิต ที่ประเสริฐ**

ฉะนั้นความเป็นมนุษย์ที่เกิดมา เดียวนี้ทุกคนก็มีความพร้อม เพราะอรรถภาพที่เป็นมนุษย์แล้ว แต่อาการทางกาย ทางวาจา ทางใจ เข้าถึงภาวะของการเป็นมนุษย์แล้วหรือยัง

เป็นคำถามที่ทุกคนต้องตอบเอง พุดง่าย ๆ ก็คือ วาจาที่สะอาด กายที่สะอาด ใจที่สงบ ใจที่สว่าง ซึ่งเป็นลักษณะของศีล สมาธิ ปัญญา

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

สะอาด เป็นอาการของ ศีล

สงบ เป็นอาการของ สมาธิ

สว่าง เป็นอาการของ ปัญญา

ซึ่งเป็นวิถีของพุทธ แต่ละอย่าง แต่ละข้อ ที่ทรงจำแนกแสดงไว้ มีลักษณะเป็นมรรค คือเป็นถนน ที่จะนำคนให้เดินไปสู่เส้นทางตรงนั้น

การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย แต่ทำอย่างไร เมื่อได้มาแล้ว จะบริหารชีวิตให้เกิดคุณค่า เป็นชีวิตที่มีคุณภาพ เป็นชีวิตที่มีคุณสมบัติหลากหลาย เป็นชีวิตที่มีคุณธรรมกำกับ เป็นการอยู่ด้วยธรรม ดำเนินไปบนเส้นทางแห่งธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้โดยสรุปว่า

พึงประพฤติธรรมให้สุจริต

อย่าประพฤติธรรมให้ทุจริต

เพราะว่าธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว จะนำความสุขความเจริญมาให้

ข้อความนี้เราอาจจะใช้คำว่า **พัฒนาการเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์** เป็นการนำเสนอหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำไว้เป็นอันมาก เรียกว่าเป็นคำสอนที่สอนมาก มีการเผยแพร่กันแพร่หลาย นำมาดอกย้ำเพื่อเตือนจิตสะกิดใจซึ่งกันและกัน จะได้ตระหนักสำนึกว่า

ชีวิตเราข้างหน้านั้นไม่รู้ว่าจะล้มตายลงเมื่อไร การพยายาม ทำกาย วาจา ใจ ให้ดำเนินไปบนเส้นทางแห่งความเป็นมนุษย์นั้น จะเป็นตราประทับชีวิตไว้ในโลกนี้

วิถีแห่งความเป็นมนุษย์

อย่างที่ท่านบอกไว้ว่า
นรชาติวางวาย
สถิตทั่วแต่ชั่วดี
นั่นเอง

ยศและลาภ หาบไป ไม่ได้แน่
ทรัพย์สมบัติ ทิ้งไว้ ให้ปวงชน
เมื่อเจ้ามา มีอะไร มาด้วยเจ้า
เจ้ามามีมือเปล่า เจ้าจะ เอาอะไร

มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
ประดับไว้ในโลกา

เว้นเสียแต่ ต้นทุน บุญกุศล
แม้ร่างตน เขายังเอา ไปเผาไฟ
เจ้าจะเอา แต่สุข สนุกไหน ?
เจ้าก็ไป มือเปล่า เหมือนเจ้ามา

-ของเก่า-